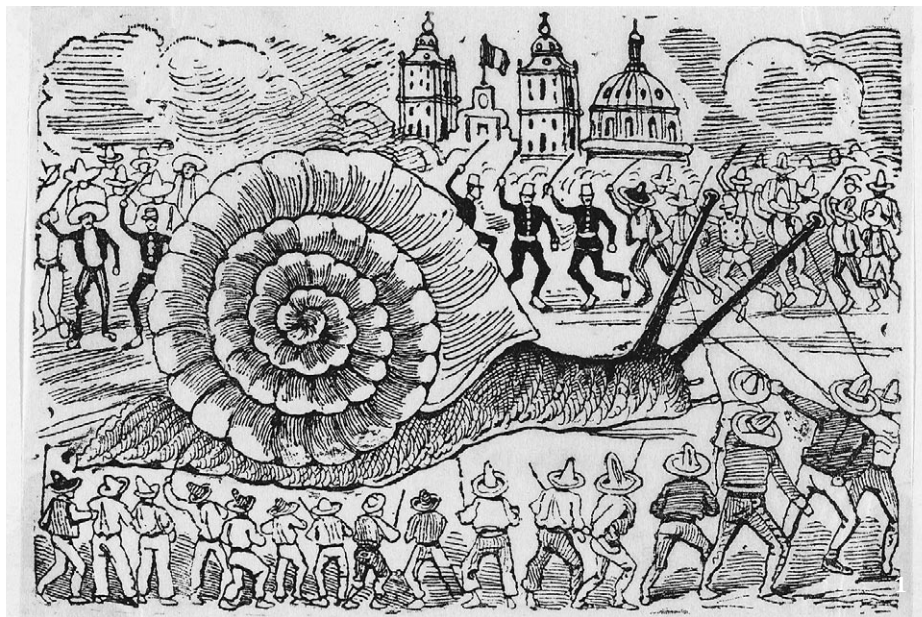

Megakoutek

Věřím, že k doplnění ústředního tématu pátého čísla *Živy*, kterým je megafauna, neuškodí zopakování, co si o výrazu mega nejspíš pamatujeme z dob školní docházky a co vcelku běžně užíváme. Podíváme se i na to, co jsme zcela jistě ve škole neprobírali, ale s čím jsme se už v nejrůznějších komunikačních situacích setkali.

První část složených výrazů mega může podle Nového akademického slovníku cizích slov (2005) v závislosti na kontextu vyjadřovat dva významy. Jednak (nadměrně) velký, jednak milionkrát větší, milion jednotek, v tom případě má zkratku M. Do různých jazyků včetně češtiny se mega dostalo z řeckého výrazu mégas (v ženském rodě megálē) s významem velký, mocný, který podle etymologických slovníků souvisí s latinským magnus (od magis), znamenajícím více.

Do skupiny slov, v nichž první část mega funguje jako předpona s významem milion, patří fyzikální jednotky, jako např. megawatt (jednotka výkonu, se zkratkou MW), megahertz (frekvence, MHz), megajoule (energie, MJ), megatuna (hmotnost, Mt). Rozlišení digitálního obrazu se udává v megapixelch (obvykle Mpx). Pro přenos dat slouží megabity (Mb, k měření rychlosti internetového připojení udávané ve složenině Mb/s) a pro velikost souboru megabyty (MB). V neformálních projevech se jednotka vyjadřující velikost souborů nazývá zkráceně mega (příloha může mít 10 mega). Samostatné mega se slangově užívá i místo slova milion (deset mega je slušná suma). Stejnou hodnotu 10^6 může znamenat i synonymní meloun (dostal přesně 200 melounů a mohl se pustit do práce).

Pestřejší je skupina slov, ve kterých mega (variantně megaló) nevyjadřuje přesný počet, ale má význam velký, případně zvětšený. V některých případech jsou opakem pojmenování s první částí mikro, tedy malý. I ta má původ v řečtině. Vedle ustálených

1 Skupina lidí atakující obřího šneka. Lept na zinku kolem r. 1880–1910, Mexiko. Orig. J. G. Posada (1852–1913). Metropolitan muzeum umění, New York

termínů z různých vědních oblastí se mega s tímto významem prosadilo i v neformálních komunikačních projevech.

Z oblasti přírodních věd připomeňme výrazy (v závorce je uvedeno velmi zjednodušené vysvětlení) megakaryoblast, megakaryocyty a megalocyty (kostní dřev, krevní destičky, červené krvinky), megaspora (výtrus kapradinostů), megatermní rostliny (žijící v tropech a subtropích). K megafauně můžeme doplnit megaedafon (drobní hlodavci a hmyzožravci), z paleontologie známe pojem megalosaurus (dinosaurus). Pokud zalistujeme na internetu Velkým lékařským slovníkem, objevíme medicínské termíny jako megakolon (abnormální a výrazně rozšířená tlustá střeva), megalopsie (oční choroba, při které člověk vnímá předměty jako větší, než jsou ve skutečnosti), megalografie (chorobný sklon k psaní velkých písmen). Původně psychologické termíny megalomanie (chorobné nevyvratitelné přesvědčení o vlastní velikosti, dokonalosti), megaloman, megalomanka se často užívají i v přeneseném významu (např. mohli bychom udělat literární festival, a protože jsme megalomani, tak rovnou na celý měsíc).

Jistě nemůžeme opomenout archeologický termín megalit (předhistorická stavba z velkých kamenů) ani výrazně frekventovanější přídavné jméno megalitický, užívané obvykle ve spojení se slovy stavba, památka, monument, kultura. Do skupiny odborných výrazů patří i megafon neboli hlásná trouba (rourovitý nástroj zesilující zvuk jeho usměrňováním) a také megapolis/megapole (téměř souvislá koncentrace městského osídlení) a megaměsto (i v češtině megacity; městská aglomerace se více než 10 miliony obyvatel).

Korpus SYN v14 shromažďuje více než 90 tisíc složenin s první částí mega. Kromě odborných výrazů ze zmíněných vědních oblastí je mezi nimi značné množství slov, která se ve slovní zásobě objevují až nověji. Jejich pravopisná podoba není vždy ustálená, vedle bohatě zastoupeného předpokládaného psaní dohromady (megafilm, megabalení, megahodný) je hojně i psaní dvou samostatných slov (mega komplex, mega smutný), méně často se objevuje spojovník (mega-projekt) – tento způsob zápisu je nejméně doporučený. Zaměříme-li se na výrazy, které se s částí mega pojí, zjistíme, že značně frekventovaná je akce (s přívlastky sportovní, kulturní, monsterní megaakce), show (letní, taneční, televizní), koncert (narozeninový, rockový), úspěch, hvězda (fotbalová, popová nebo hollywoodská), star (hokejová, fotbalová, světová, česká, americká) a párty.

Komponent mega funguje v neformální češtině jako intenzifikátor – univerzální prostředek zesilující význam následujícího slova. Takto vytvořené výrazy bývají značně expresivní a mají své místo hlavně v mluveném projevu a v určitých sociálních a věkových skupinách. Ve sportovním prostředí při hře vznikají megašance, do kina můžeme jít na megatrhák, posloucháme megahity. Prefixoid mega, vyjadřující význam velmi, hodně, značně, se pojí s podstatnými jmény (megabizár, megaúspěch, megaskandál, megafrajer, megahrůza, megakalba, megaprůšvih) i s přídavnými jmény (megasladký dezert, megabrutální).

Slovo mega se postupně v nespisovných projevech osamostatnilo natolik, že jím někteří uživatelé češtiny nahrazují příslovce hodně, maximálně, super (mega jsme si to užili; mega jsme dělali kondičku). Samostatným mega mluvčí vyjadřují nadšení, v psaných textech se za ním objevují vykřičníky (okoun na thajský způsob je absolutně mega!, jsou spokojeni, a to je mega!). Odtud už je jen krůček k tomu, aby vzniklo nové přídavné jméno a příslovce – megální, megálně (bylo to megální, jak říká naše vnučka; megální nuda; bylo tam megálně lidí). Do výkladových slovníků češtiny se tyto výrazy zatím nedostaly, ale zachycuje je internetový slovník Čeština 2.0. Pokud nemáme ve svém okolí mluvčí příslušné věkové kategorie, jejichž projev bývá takovými výrazy prošívan, najdeme doklady užití na internetu.

Jestliže vznikne potřeba vyjádřit obzvlášť velké emoce, užívá se kombinace s dalšími expresivními výrazy – super a hustý (tohle je megálně super; dneska to bude mega hustý). Těžko se najde někdo, kdo by se s novým významem výrazu hustý nesetkal. Je už řadu let natolik rozšířený, že ho zachycuje i elektronický Akademický slovník současné češtiny, to však neznamená, že patří do spisovných projevů. Vedle obvyklých významů přídavného jména hustý slovník uvádí i expresivní význam výrazně působivý, překvapivý, nevšední, mimořádně dobrý (hustý film, souseď je fakt hustej) a citoslovce hustý, které slouží pro vyjádření uznání, nadšení, překvapení, ohromení apod. (kabelka od Chanela, hustý!; stříbrná medaile z olympiády! Hustý!).

Přeju megapříjemné čtení.

Použité zdroje uvádíme na webu *Živy*.